

בס"ד.

יונה, תשובה, גויים, גאולה.

הרב חיים מאיר אינהורן.

ביום הכיפורים קוראים בספר יונה,

ה' שולח את יונה להחזיר את נינוה בתשובה

יונה בורח, וה' מחייבו להחזירם בתשובה.

מדוע ברח יונה?

אומרים חז"ל:

יונה תבע כבוד הבן ולא כבוד האב,

"אמר יונה. יודע אני שהגויים קרובי תשובה הן. והריני הולך ומתנבא עליהם והם עושים תשובה והקדוש ברוך הוא בא ופוצע משונאיהן שלישראל. ומה עלי לעשות. לברוח. ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני יי וירד יפו וימצא אניה | באה תרשיש ויתן שכרה וירד בה"

כיון שכך, שוב לא ינבא הקב"ה את יונה. (יבמות צ"ח)

"ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר, שנית דברה עמו שכינה, שלישית לא דברה עמו"

שואלת הגמרא, והרי יונה הוא זה שניבא אחר כך לירבעם בן יואש שיכבוש את כל חבלי א"י?

"והא פתיב: "הוא השיב [את] גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערב כדבר ה' אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא!"

...רב נחמן בר יצחק אמר, הכי קאמר: "כדבר ה' אשר דבר ביד עבדו הנביא" – כשם שנהפך לנינוה מרעה לטובה, כך בימי ירבעם בן יואש נהפך להם לישראל מרעה לטובה.

וכך פירש במלכים שם רש"י

אבל רבותינו דקדקו, ויהי דבר ה' אל יונה שנית, ולא שלישית, לפי שתבע כבוד הבן, ולא תבע כבוד האב, והוקשה להם זה המקרא, ותראהו, כדבר ה' אשר דבר ביד יונה לנינוה, ונהפכה גזרה רעה לטובה, כך נהפך לישראל בימי ירבעם בן יואש, מרעה שהיו בה, אשר אבדם מלך ארם ושימם כעפר לדוש, ועכשיו נהפך להם לטובה

זאת אומרת שאכן יונה לא התנבא יותר!

אך דווקא מתוך נבואת נינווה עולה נבואה טובה לישראל,

והיא הנבואה לירבעם בן יואש, כאמור

מלך ירבעם בן יואש מלך ישראל בשמרון ארבעים ואחת שנה:

ויעש הרע בעיני ה' לא סר מקל חטאות ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל:

הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה

כִּדְבַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד־עַבְדּוֹ יוֹנָה בֶן־אָמִתַּי הַנְּבִיא אֲשֶׁר מָגַת הַחֶפֶר:

כִּי־רָאָה ה' אֶת־עֲנִי יִשְׂרָאֵל מִרְהָמָאד וְאָפֶס עֲצוּר וְאָפֶס עֲזוּב וְאֵין עֶזֶר לְיִשְׂרָאֵל:

וְלֹא־דָבַר ה' לְמַחֲוֹת אֶת־שֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וַיִּשְׁיַעֵם בְּיַד יְרֵבְעָם בֶּן־יֹאָשׁ:

דהיינו שיש הנהגה שהקב"ה עוזר לעם ישראל, ואפילו על ידי רשעים, ובלי שום זכות.

וביארנו חז"ל שמקור הנהגה זו היא מהפסוקים בשירת האזינו:

הֲלֹא־הוּא פָקַם עֲמָדֵי חָתוּם בְּאוֹצְרוֹתָי:

לִי נָקָם וְשָׁלֹם לְעַת תָּמוּט רַגְלָם

כִּי קָרוֹב יוֹם אֲיִדָם וְחֹשׁ עֲתִידָת לָמוֹ:

כִּי־יִדִין ה' עַמּוֹ וְעַל־עַבְדּוֹ יִתְּנָחֵם

כִּי יִרְאֶה כִּי־אֲזַלְתָּ יָד וְאָפֶס עֲצוּר וְעֲזוּב:

וביארנו בחז"ל ובמפרשים שנבואה זו היא לאחרית הימים -

נביא כאן את לשונו של האברבנאל

"הכלל הששי שהגאולה והכפרה אשר ידענו בשיר' הזאת אינה בתנאי התשובה ולא כשנשמע בקול ה' ונשמור מצותיו ונעבדהו אבל השירה הזאת אינה רק שטר עדות שנעשה הרעות והחטאים עד אין די. ושהוא יתעלה יעשה בנו בתוכחות חימה ועונשים רבים אבל לא ישבית זכרוננו מני ארץ. ושאחרי כן הוא יתברך למען שמו הגדול ובלתי החל לעיני הגוים ישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה ויכפר על חטאתינו ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו. ואם כן השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה אמרו בספרי גדולה שירה שיש בה מעכשו ויש בה לשעבר ויש בה לעולם הזה ויש בה לעולם הבא וכמו שזכר כל זה הרמב"ן ז"ל" (בפירוש עה"ת-האזינו, בספר הגאולה, ועוד)

לסיכום:

נבואת יונה לנינווה, היא בעצם נבואה טובה לישראל שה' יושיעם אפ' בלי זכות, כמו שמיועד לאחרית הימים שידין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם, למרות רשעותם ואי חזרתם בתשובה ישיבו את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה.

וממילא מובן מהי התשובה שה' ענה ליונה על טענתו שלא רוצה ללכת לנינווה מפני כבודם של ישראל

שאדרבה בשורה טובה היא לישראל.

אלא שצריך להבין כיצד בנבואת יונה מונחת הבטחה עצומה זו של זכות ישראל, שאף שאין עושין תשובה הם נגאלים, ולא עוד אלא שיורשים מלבוא חמת עד ים הערבה?

וההסבר בזה הוא בעצם על פי דברי חז"ל הללו בעצמם, שיונה חשש שיש התייחסות בין ישראל לגויים וכשזה עולה זה יורד, אשר באמת יש הנהגה כזו, ויונה לא רצה לעזור לגויים על חשבון ישראל, וכמבואר בגמ' שלא מסייעים לגויים באיסוף זכויות משום שביבוש קצירה תשברנה,

וזה בעצם מה שה' ענה לו, שאם למרות שעם ישראל במצב לא טוב רוחנית אני שולח אותך להחזיר בתשובה את הגויים, אות הוא כי ההנהגה כעת היא שאין יחס בין ישראל לעמים, היות ויש לישראל משהו מיוחד המבדיל אותם עקרונית מן הגויים, משהו במציאות העצמית שלהם,

והדבר הזה הוא המציאות של הברית שלהם עם ה' הגורמת לכך שהם בעצם משהו אחר, ולכן גם בלי שום זכות ה' עוזר להם, א"כ אל לו ליונה לחשוש מלהחזיר בתשובה את הגויים כי זה לא יפגע כלל בישראל אשר אינם עומדים מולם, ומזה יוצא שהיות ועם ישראל הוא במציאות בברית בלתי תלויה עם בורא עולם מוכרח שיש מצב שבו זה לא יהיה תלוי בזכויות שלהם.

(נמצא אם כן שכאשר אנו רואים שההנהגה מאת ה' היא של השיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה, אע"פ שעם ישראל במצב רוחני ירוד, מונח בזה גם תביעה להחזיר את הגויים בתשובה, מבלי לחשוש למצב של ביבוס קצירה)

ובזה יובן גם מדוע ספר יונה הוא חלק מספר תרי - עשר המלא בנבואות אחרית הימים ואילו ספר יונה הוא ממש שונה מהם לחלוטין, מפני שכל כולו נבואת אחרית הימים של כי ידין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב.

ויש לדקדק מה קרה דווקא אצל ירבעם בן יואש שהעיר את ההנהגה הזאת?

ונראה לומר: שקרה אז המבואר בספר הושע:

דָּבַר ה' אֲשֶׁר הָיָה אֶל־הוֹשֵׁעַ בֶּן־בְּאִרִי בִּימֵי גִזְיָה יוֹתָם אֶחָז יְחִזְקִיָּה מֶלֶכִי יְהוּדָה וּבִימֵי יִרְבֵּעִם בֶּן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל:

תַּחֲלַת דְּבָרֶיהָ בְּהוֹשֵׁעַ וַיֹּאמֶר ה' אֶל־הוֹשֵׁעַ לֵךְ קַח־לָךְ אִשָּׁת זְנוּנִים וְיִלְדֵי זְנוּנִים כִּי־זֹנָה תִּזְנֶה הָאָרֶץ מֵאֲחֶרֶי ה'

ואמרו רבותינו בגמ'

גדול שִׁבְכוּלֵן הוֹשֵׁעַ...אמר לו הקדוש ברוך הוא להוֹשֵׁעַ: בְּנִיךָ חֲטָאוּ. וְהָיָה לוֹ לומר: בְּנִיךָ הֵם, בְּנֵי חֲנוּנִיךָ הֵם, בְּנֵי אֲבֹתָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, גִּלְגַּל רַחֲמֶיךָ עֲלֵיהֶן. לא דִּיּוּ שְׁלֹא אָמַר כֵּן, אֶלָּא אָמַר לְפָנָיו: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, כָּל הָעוֹלָם שֶׁלָּךְ הוּא, הַעֲבִירָם בְּאוֹמָה אֲחֶרֶת.

אמר הקדוש ברוך הוא: מָה אֶעֱשֶׂה לְזִקְנָן זֶה? אומר לו: לֵךְ וְקַח אִשָּׁה זֹנָה וְהוֹלִיד לָךְ בָּנִים זְנוּנִים, וְאַחֵר כֵּן אומר לו שְׁלַחָה מַעַל פָּנֶיךָ. אִם הוּא יָכוֹל לְשַׁלּוֹחַ - אֵף אֲנִי אֲשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הוֹשֵׁעַ לֵךְ קַח לָךְ אִשָּׁת זְנוּנִים וְיִלְדֵי זְנוּנִים", וְכָתִיב: "וַיִּלְךָ וַיִּקַּח אֶת גִּמְרֵי בֵת דִּבְלָיִם"...אמר לו הקדוש ברוך הוא להוֹשֵׁעַ: לא הָיָה לָךְ לְלִמּוּד מַמְשָׁה רִבֶּךָ? שִׁפְיָן שֶׁדִּבְרָתִי עִמּוֹ פִּירֵשׁ מִן הָאִשָּׁה, אֵף אֶתָּה בְּדוֹל עֲצָמָה מִמֶּנָּה. אָמַר לוֹ: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם יֵשׁ לִי בָנִים מִמֶּנָּה וְאֵין אֲנִי יָכוֹל לְהוֹצִיָּאָה וְלֹא לְגַרְשָׁה.

אמר ליה הקדוש ברוך הוא: וְמָה אֶתָּה שֹׁאֲשֶׁתָּה זֹנָה וּבְנֶיךָ [בְּנֵי] זְנוּנִים, וְאֵין אֶתָּה יוֹדֵעַ אִם שֶׁלָּךְ הֵן אִם שֶׁל אֲחֵרִים הֵן - כֵּן, יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן בְּנֵי, בְּנֵי בְחוּנֵי בְנֵי אֲבֹתָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְאֶתָּה אֹמְרָתָה הַעֲבִירָם בְּאוֹמָה אֲחֶרֶת?

כִּיּוֹן שִׁידַע שֶׁחֲטָא, עֵמֶד לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עֲצָמוֹ. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: עַד שֶׁאֶתָּה מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עֲצָמָךְ - בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁגִּזְרָתִי עֲלֵיהֶם שְׁלֹשׁ גְּזִירוֹת בַּעֲבוּרָךְ.

עֵמֶד וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים וּבִטֵּל גְּזִירָה, וְהִתְחִיל לְבָרְכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם וְגו' וְהָיָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי וְנִקְבְּצוּ בְנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְגו' וְזִרְעָתִי לִי בְּאֶרֶץ וְרַחֲמָתִי אֶת לֹא רַחֲמָה וְאַמְרָתִי לֹלֵא עָמִי עָמִי אֶתָּה".

זאת אומרת שבזמן הושע היה מצב נורא שלא היה הבדל בין ישראל לגויים עד שגדול הדור אמר - החליפם באומה אחרת!

מצב נורא זה גילה שיש הבדל מהותי בין ישראל לעמים ישראל בני, בני בחוני בני אברהם יצחק ויעקב ואתה אמרת העבירים באומה אחרת? מיד נתקיים בהם בישראל ואין עוזר ואין תומך לישראל ולא דיבר ה' למחות את שם ישראל! וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך והקימותי לך ברית עולם ואין אני יכול להוציאה או לגרשה!

זכר הבטיחה תורה שאין כיבוש ארץ ישראל לא בכוחם ועוצם ידם של ישראל ואף לא בצדקתם וביושר לבבם כי אם בזכרו את אברהם יצחק ויעקב שנאמר:

כי ה' א-להיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהר ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש.... השמר לך פן תשכח את ה' א-להיך ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה וזכרת אתיה' א-להיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל **למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבתך כיום הזה**... אל תאמר בלבבך בהדף ה' א-להיך אתם מלפניך לאמר בצדקתי הביאני ה' לרשת את הארץ הזאת וברשעת הגוים האלה ה' מורישם מפניך לא בצדקתך ובישר לבבך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים האלה ה' א-להיך מורישם מפניך ולמען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב וידעת כי לא בצדקתך ה' א-להיך נתן לך את הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם קשה ערף אתה.

וזו הסיבה שקוראים יונה ביום הכיפורים מפני שהוא ענינו של יום ההבדל העצמי העצום שיש בין ישראל לעמים ומעלתם של ישראל בדבר הזה. שנאמר:

ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודעני נא את דרכך ואדעך למען אמצא חן בעיניך וראה כי עמך הגוי הזה

ויאמר פני ילכו והנחתי לך

ויאמר אליו אם אין פניך הלכים אל תעלנו מזה

ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה.

כי אנו עמך ואתה אלוקינו, **אנו בניך ואתה אבינו.**

אנו עבדיך ואתה אדונינו, אנו קהליך ואתה חלקינו. אנו נחלתיך ואתה גורלינו,

אנו צאנך ואתה רוענו. אנו כרמיך ואתה נוטרינו, אנו פעולתיך ואתה יוצרינו.

אנו רעייתך ואתה דודינו,

אנו סגולתיך ואתה אלוקינו. אנו עמך ואתה מלכינו, אנו מאמיריך ואתה מאמירינו.

אנא תבוא לפניך תפילתנו!